

વીર સંવત ૨૪૮૨, ફાગણ સુદ ૧૨, શુક્રવાર
તા. ૦૪-૩-૧૯૬૬, શ્લોક-૮, ૯, ૧૦. પ્રવચન નંબર-૪૨

અશુચિ ભાવના. પાંચ ભાવના થઈ ગઈ. શું છે આ અધિકાર ? જેને આત્મદર્શન, શ્રદ્ધા, જ્ઞાન થયું છે કે, આ આત્મા અનંત આનંદના સ્વરૂપ આત્મા છે. એવું ભાન ને શ્રદ્ધા, જ્ઞાન થયું એ આવી બાર ભાવના ભાવે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

૧-અનિત્ય ભાવના. હું તો નિત્ય આનંદ છું. આ શરીર આદિ સંયોગ એ બધા ક્ષણિક, અનિત્ય થોડા કાળ રહેનારા છે. મારે ને એને કાંઈ સંબંધ નથી એમ અનિત્ય ભાવના ભાવતાં આત્મા શુદ્ધ નિત્ય ધ્રુવ તરફ સન્મુખ થતાં શુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય.

૨-અશરણ ભાવના. મારું સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય એ જ મને શરણ છે, એ સિવાય કોઈ શરણ (નથી). શુભ-અશુભ રાગ પણ શરણ નથી, સ્ત્રી, કુટુંબ, પરિવાર, દેહાદિ કોઈ શરણ નથી. એમ અંતરમાં સ્વભાવ શુદ્ધ ચૈતન્યતત્ત્વ દષ્ટિમાં, જ્ઞાનમાં જેણે લીધું છે એ આવી વારંવાર ભાવના કરે છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ ?

૩-સંસાર ભાવના. ત્રીજી આવી ગઈ ને ? અનંતવાર સંસારમાં રઝળ્યો પણ કોઈએ આત્માને શરણ છે નહિ. એ

સંસાર કીધો હતો ને ? ચાર ગતિમાં દુઃખ ભર્યું છે એમ જાણે. આત્માના સ્વરૂપમાં જ આનંદ છે. જુઓ ! આ શરીરે સુખી તે સુખી (સર્વ વાતે).

પૂછતા હતા કાલે. કોણે કહ્યું ? હમણાં બે વાર બોલ્યા. કીધું, કોઈ મૂઢ જીવે - આત્માના વેરીએ એવું લખ્યું લાગે છે. શરીરે સુખી તે સુખી સર્વ વાતે. સમજાણું કાંઈ ? આત્મા આનંદ સ્વરૂપ અતીન્દ્રિય આનંદનું ધામ એ જ સંસારમાં સુખનું કારણ ને શરણ છે. ચાર ગતિ એકલું દુઃખનું જ કારણ છે. સમજાય છે કાંઈ ? નરકની ગતિ હો, મનુષ્યની ગતિ હો, સ્વર્ગની ગતિ હો ચારેય ગતિ દુઃખરૂપ છે. એક આત્મામાં જ આનંદ છે, બીજે ક્યાંય આનંદ નથી. સમજાય છે કાંઈ ? પછી કહ્યું,

૪-એકત્વ ભાવના. આત્મા પોતાના શુદ્ધ સ્વભાવથી એકત્વ - એકલો છે. એકત્વમાં કોઈ પર ચીજ એની સાથે સંબંધમાં નથી. આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદમૂર્તિ એ જ પોતાના સ્વભાવથી એકત્વ છે અને પૃથક્ત્વ (અર્થાત્) પુણ્ય-પાપ અને રાગાદિ, એ આત્મા પૃથક છે એમ જ્ઞાની-ધર્મી પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપની દૃષ્ટિ રાખીને આવી ભાવના ભાવે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

અન્યત્વ-ભાવના

૫-અન્યત્વ ભાવના. જેમ પાણી અને દૂધ જુદાં-જુદાં છે, બે એક નથી. એમ શરીર ને આત્મા બે એક નથી, તદ્દન જુદાં છે. દૂધ તે દૂધ છે અને પાણી તે પાણી છે. એમ આત્મા આનંદસ્વરૂપ તે દૂધ સમાન છે, શરીરાદિ એ જડ પાણી સમાન છે. બે તદ્દન જુદી ચીજ છે, એમ ધર્મી જીવે વારંવાર અંતર ભાવના કરવી.

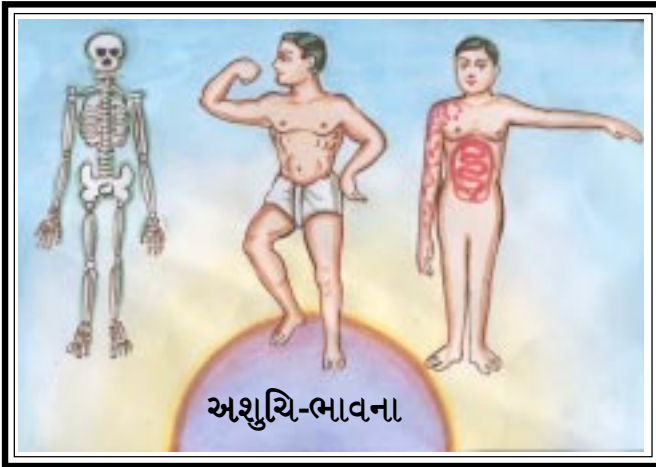
અશુચિ-ભાવના

૬-અશુચિ ભાવના છઠ્ઠી આજ આવી છે. ‘પલ રુધિર રાધ મલ થૈલી, કીકસ વસાદિતૈં મૈલી;’ આ શરીર, આ શરીર કેવું છે એની ભાવનાની વાત કરે છે. શરીરથી રહિત ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદની થેલી છે. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદની થેલી છે. આ શરીર મળ, મૂત્રની થેલી છે. આહા...! શરીરને સંભળાવે છે ને ઈ ? કોને સંભળાવે છે આ ? આત્માને સંભળાવે છે કે, તું આવો છો ને શરીર આવું છે એ તું જાણ. શરીરને જડને ક્યાં ભાન છે. આ તો માટી છે, જડ છે.

પલ રુધિર રાધ મલ ચૈલી, કીકસ વસાદિતૈં મૈલી;

નવ દ્વાર બહેં ધિનકારીં, અસ દૈહ કરૈ કિમ યારી. ૮.

પહેલું જ આવ્યું, આ તમે માડ્યું છે એનું. અન્વયાર્થ :- આ શરીર ‘માંસ, લોહી, પરુ અને વિષ્ટાની કોથળી છે.’ અને આ એક સંચો એવો છે કે, ગમે એ ચીજ એમાં નાખો કે વિષ્ટા ઉત્પન્ન કરાવે એવો આ સંચો છે. એવો દુનિયામાં બીજો કોઈ સંચો એવો ન હોય. બરાબર છે ? ચાર શેર ઘીનો પાચેલો મેસુબ ખાવ, આઠ કલાકે વિષ્ટા થાય એવો આ એક સંચો છે. બીજામાં એકદમ વિષ્ટા નહિ થઈ જાય. એવું આ શરીર ‘માંસ, લોહી, પરુ અને વિષ્ટાની કોથળી છે.’

જુઓ ! આ દેખાવ આપ્યો છે ને પહેલા ? જુઓ ! આ હાડકા એકલા હાડકા, શરીરમાં એકલા આ હાડકાં દેખો. પછી માથે આ બધી ચરબી છે. માથે ચરબી ભરેલી (છે), અંદર હાડકાં એકલા. જુદાં હાડકા, એમાં ચરબીના, માંસના લોચા ભર્યા છે એમાં જુઓ ! અંદરમાં બધું બતાવ્યું છે કાંઈક આંતરડા

ને એવું અને આંતરડા ને આ બધું. ભગવાનઆત્મા એ શરીરથી (ભિન્ન) તદ્દન અરૂપી ચૈતન્ય સ્ફટિક રત્ન, એ ચૈતન્ય સ્ફટિક રત્ન તદ્દન નિરાળો છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ ?

માંસ, લોહી, પરુ એ વિષ્ટાની કોથળી અને વિષ્ટાને ઉત્પન્ન કરનારો સંચો. એને માટે દુર્લભ કલ્પો છે ? કહે છે કે, આ ધર્મ સમજવાનું આ નિમિત્તરૂપ કારણ છે. હવે ધર્મ સમજ તો એને દુર્લભ કહેવામાં આવે. (‘શ્રીમદ્જી’એ) ન કહ્યું ? ‘તોયે અરે ભવચક્રનો આંતો નહિ એક્ટે ટપ્પો.’ એ દુર્લભ કલ્પો. આવું મનુષ્યપણું મળ્યું અને ભવનો ચક્રનો આંતો ન ટળે તો શું તે કર્યું ? સમજાણું કાંઈ ? કોઈક આવ્યું હતું

ખરું, કો'ક હિન્દી હતું, ઘોડાગાડીમાં કો'ક આવ્યું હતું. કહો સમજાણું આમાં? હમણાં તો હિન્દી દરરોજ આવે છે.

હાડકાં, જુઓ ! આ હાડકાં. એકલા હાડકાંનો માળો. આ ચરબી કાઢી નાખો (તો) એકલા હાડકાંનો માળો. આમ દેખો, થૂંકવા ઊભો ન રહે એવું આ દેખાય છે, જુઓ ! કાણું, હાડકાંનું કાણું આ.

‘હાડકાં, (વસાદિતે) ચરબી...’ આ ચરબી ભરી છે માથે આ બધી, આ ચરબી છે માથે આ બધી. અંદર હાડકાં, આ ચરબી. અને એક ચામડી શેરડીની ઉપરની છોળ જેટલી આ ચામડી માથે લપેટી ગાર કરેલી છે. ગાર કહતે હૈં ? આ લપેટી (છે). એક માંખીના ટાંગા જેટલો પાતળો, ટાંગા નહિ પાંખ, આ કાઢી નાખો (તો) થૂંકવા ન ઊભો રહે એવું આ શરીર છે. હવે એ શરીરે સુખી તો સુખી સર્વ વાતે. મૂઢ છે, મૂઢ છે કે નહિ ?

મુમુક્ષુ :- તો પછી સુખી કઈ રીતે થાય ?

ઉત્તર :- સુખી તો આત્માએ સુખી તે સુખી સર્વ વાતે. એ આવશે, સંવરમાં આવશે, જુઓ ! સમજાણું કાંઈ ? ઓહો...! જેની નજરું કરતાં ન્યાલ થાય એવી નિધિ આત્મા, એની કિંમત ન મળે. જેને યાદ કરતા જેના સ્મરણમાં સ્વભાવ યાદ આવતા સ્વભાવની શાંતિ પ્રાપ્ત થાય એવો આત્મા (છે). ઓહો...હો...! એમાં અનંતી શાંતિ પડી છે, અનંતો આનંદ પડ્યો છે, એકલા અનંત આનંદની જ એ ખાણ છે. જેને યાદ કરતા માત્ર વિકાર ભૂલીને સ્વભાવ યાદ આવે એવી શાંતિનું સ્થળ, એને ભૂલીને આ દેહ સુખનું કારણ (માને). મૂઢના કાંઈ ગામ જુદાં વસતા હશે?

મુમુક્ષુ :- ... નગ્નપણું તે એટલે...

ઉત્તર :- નગ્ન બહારથી કે અંદરથી ?

મુમુક્ષુ :- ... આવી જશે...

ઉત્તર :- આવી જશે એની મેળે. ઇ જ કહે છે કે, અંદરના આનંદકંઠના અનુભવની દષ્ટિ વિના તારા શરીરની અશુચિનું જ્ઞાન કરનારો જાણ્યા વિના અશુચિ છે એમ જાણશે કોણ ? એકલા નગ્ન થઈને મરી ગયો અનંત વાર. સમજાણું કાંઈ ? ઇ આવશે,

આ પછી આસ્રવ ભાવનામાં એ વાત આવશે. શુભ-અશુભભાવ અનંત વાર કર્યા, અનંત વાર કર્યા. એ આસ્ત્રવ ભાવ છે, એ આત્મભાવ નથી. આહા..હા..!

લોઢાની ખાણ ખોદવાની મરજી, જોડે સોનાની ખાણ ખોદવાની નજર કરવાની ય વખત ન મળે એને. એમ આ માંસ, હાડકાં, ચરબી ભરેલું તત્ત્વ (છે). જો એને જુદાં જુદાં કરો, એક તપેલામાં નાખો એના હાડકાં, એકમાં નાખો એના આંતરડા, એકમાં નાખો એનું લોહી ને એકમાં નાખો એનું માંસ, એમાંથી જુદાં પાડીને (નાખો). ભાઈ ! અને એકમાં આ ઉપરની ઉતરેલી જુદી ચામડી નાખો. આહા..હા..!

ભગવાનઆત્મા ! એક બાજુ આમ નજર કરે તો શાંતિ, બીજી બાજુ નજર કર તો આનંદ, ત્રીજી બાજુ નજર કર તો અનંત બેહદ વીર્ય, એવો ભગવાન જેના આત્મામાં પોતાનો સ્વભાવ છે. સમજાય છે ? એવું શુચિ પવિત્ર સ્વરૂપ છે. આ અશુચિ છે, આ અશુચિ છે, ભગવાન શુચિ છે. આવે છે ને ૭૨ ગાથામાં ? ‘સમયસાર’ ૭૨ ગાથા. અશુચિ, જડ અને દુઃખકારી. ભગવાન શુચિ, સુખકારી અને ચૈતન્ય. આહા..હા..! એવો પણ એવો અને એવી લગનીની લગન લગાડી દીધી ને જાણે કે, આ દેહ એ જ હું ને એમાંથી જાણે જુદો તો કાંઈ હું છું નહિ. આને ઠીક તો મને ઠીક. દુશ્મનને ઠીક તો મને ઠીક. આ નગ્ન તો આત્માને લાભ.

આ મૂઢ નો’તો કહેતો ? પેલો રાજા નહિ ? આ ‘રતલામ’નો. ખુરશીએ કોણ બેસે ? ભગવાનઆત્મા અંદર અરૂપી છે. પોતાના અસંખ્ય પ્રદેશમાં બિરાજમાન છે એ કોઈ ખુરશી ને કોઈ શરીરના રજકણનેય અડતો નથી. આહા..હા..! ‘રતલામ’ના દરબારને તાવ આવે તો એને એમ ન કહેવાય કે, સાહેબ આપને તાવ આવ્યો. આપના દુશ્મને તાવ આવ્યો છે, વૈદને બોલાવશું ? સુના થા ના ? પહેલે કહા થા. ‘રતલામ’ અભી તો છોટા રાજ હૈ, દસ લાખ, દસ લાખની ઊપજ, માંડ સાધારણ. પણ એ એવા માનના પોસેલા (કે), એને તાવ આવે (તો) ડોકટરોએ, બીજાએ, દિવાનોએ એમ ન કહેવાય કે, સાહેબ આપને તાવ આવ્યો છે તો વૈદને બોલાવશું ? આપના દુશ્મનને તાવ આવ્યો છે વૈદને બોલાવશું ? આહા..હા..! વાત એની સાચી. પણ ઇ એને ખબર નથી. આ ચૈતન્ય ને આ જડ શરીર બેય દુશ્મન ભિન્ન છે. બે પરસ્પર (ભિન્ન-ભિન્ન છે).

આ ચૈતન્ય ને આ અચેતન, આ આનંદ ને આ દુઃખનું નિમિત્ત. હાડકાં, માંસથી ભરેલું (શરીર), ભગવાન અનંત શાંતિથી ભરેલો. તદ્દન વિરુદ્ધ બે વાત છે. આહા..હા..! પણ કોણ ભાવના ભાવે ? જે શુચિ સ્વરૂપ ભગવાન પવિત્ર ધામ આત્મા અને ચૈતન્યમૂર્તિ ને આનંદનું ધામ એમ જેને અંતરમાં, રુચિમાં, દષ્ટિમાં પોષાણમાં પેટું છે અંદર. સમજાય છે ? જ્યારે જ્યારે વિકલ્પથી વિચાર કરે અહો..! આ આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાનઘન આનંદસ્વરૂપ અનંત અનંત બેહદ ચૈતન્ય સ્વભાવના અવિનાભાવી ગુણોથી ભરેલું તત્ત્વ છે. એવા તત્ત્વમાં શુચિપણું જ ભરેલું છે. આ તત્ત્વમાં એકલું અશુચિ ભરેલું છે. આ..હા..! કહો, સમજાણું કાંઈ ?

‘હાડકાં, (વસાદિતૈ) ચરબી વગેરેથી અપવિત્ર છે અને જેમાં ઘૃણા-ગ્લાનિ ઉત્પન્ન કરવાવાળાં નવ દરવાજા...’ નવ દ્વારમાંથી મેલ ઝરે છે. ભગવાનના અસંખ્ય પ્રદેશમાંથી આનંદ ઝરે એવો આત્મા (છે). અસંખ્ય પ્રદેશનું ધામ, અનંત ગુણનું સ્થાન, અસંખ્ય પ્રદેશે શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... શાંતિના ઝરણા ઝરે એવો એ આત્મા અને આ નવ દ્વારે મેલ ઝરે. સમજાણું કાંઈ ? બે આંખ છે ને ? બે કાન, નાક, એક નાકના બે છિદ્ર, એક મોઢું અને પેશાબ ને ઝાડા ને આ છિદ્રો એવા નવ છિદ્રથી મેલ ઝરે છે. ભગવાનઆત્મા અસંખ્ય પ્રદેશી પ્રભુ, જેના એક એક પ્રદેશમાં અનંત અનંત બેહદ અચિંત્ય અપરિમિત શાંતિથી ભરેલું તત્ત્વ છે. જેની નજરું કરતાં, જેની નજરું કરતાં ન્યાલ થાય. સમજાણું કાંઈ ? એ નજર ન મળે. આહા..હા..! એવી ચીજને ન જોતાં, એની ભાવના ન કરતાં આ એકલા શરીર મારું એને (પોતાનું) કરે છે (એ) મૂઢ છે. આ અશુચિ ભાવના કરવામાં શરીર ઉપર દ્વેષ નથી. સમજાણું કાંઈ ? દ્વેષ માટે નથી, જ્ઞાન કરવા માટે છે કે, હું આત્મા આનંદથી ભરેલો સત્ પદાર્થ છું. સમજાય છે કાંઈ ? શરીરમાં ‘નવ દરવાજા વહે છે...’ સમજાણું કાંઈ ?

‘એવા શરીરમાં પ્રેમ-રાગ કેમ કરાય ?’ અરે...! યારી કેમ કરે છે ? જુઓ ! આ ગ્રંથકાર કહે છે, ભાઈ ! આ શરીર માટીનો પિંડલો, વસા ને ચરબીનું ઘર (છે) એમાં તને પ્રીતિ કેમ થાય છે ? કહો, ભાઈ ! છે એમાં ? જુઓ ! એમાં લખ્યું છે ? છે ? કેમ યારી કરે છે ? અરે..! ભગવાનઆત્મા તું. તારા ઘરની વાતું કરતા કેવળી પૂરી ન કહે એવી તારી ચીજ અને એનો તને પ્રેમ નથી અને આ ધૂળનો પ્રેમ છે,

ભાઈ ! ક્યા રસ્તે તારે જાવું છે ? સમજાય છે કાંઈ ? જ્યાં વીંછી ને સર્પો જ્યાં પડ્યા છે એ રસ્તે જઈને ડંખાવું છે તારે ? શું કરવું છે ? આહા..હા..!

ભગવાનઆત્મા, જેમાં એકાગ્ર થવામાં કોઈનો આધાર, શરણ જરૂર નથી. શરીર નીરોગી હોય, મન ઠીક હોય, વાણી ઠીક હોય, શરીર આમ બેઠું હોય, એને કોઈની જરૂર નથી. એવો ભગવાનઆત્મા એની શ્રદ્ધાના, જ્ઞાનની ભાવના ન કરતા કહે છે કે, એકલા શરીરનો પ્રેમ કરીને પડ્યો છો. ભાઈ ! એ પ્રીતિ છોડ. કેમ પ્રીતિ કરે છે ? એમ છે ને ?

ભાવાર્થ :- ‘આ શરીર તો માંસ, લોહી, પરુ, વિષ્ટા વિગેરેની કોથળી છે..’ આહા..હા..! જાણે માંસના લોચાને કટકા દઈએ, બટકા ભરી લઈએ, તેમાંથી શું કરીએ ? ચૂસીએ ? આહા..હા..! ભાઈ ! આ તો હાડકાં, માંસ, વિષ્ટા ચુસવાનું છે. કહે છે, ‘અપવિત્ર છે; તથા નવ દ્વારોથી મેલને બહાર કાઢે છે, એવા શરીરમાં મોહ-રાગ કેમ કરાય ?’ ભાઈ ! એની રુચિ કેમ કરાય ? સમજાય છે ? અને રુચિ કર્યા પછી આસક્તિ પણ કેમ કરાય ? સમજાય છે કાંઈ ?

‘આ શરીર ઉપરથી તો માખની પાંખ જેવી પાતળી ચામડીથી મઢેલું છે..’ એકલી ચામડી કરીને શરીર ઊભુ રાખે. આમ રૂપાળું લાગે એલા ... સમજાણું કાંઈ ? સોનાના પાંદડા નથી આવતા ? શું કહેવાય ? વરખ, વરખ. હાડકાં ઊભા રાખીને સોનાનો વરખ લગાડ્યો હોય. આ કોથળી હાડકાં કાઢીને નાખ્યાં હોય ને એના ઉપર સોનાનો વર્ક લગાડ્યો હોય. સમજાણું કાંઈ ? એમ આ સોનાનો વરખ ને ચામડી વળગાડી છે અંદરમાં. અંદર તો એકલા હાડકાં, ચામડા છે, ભાઈ ! અંદર ભગવાનઆત્મા અખંડ આનંદનો કંદ શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છે, એની દૃષ્ટિ કરીને એની ભાવના કર. આમાં છે કાંઈ ? ધૂળેય નથી કાંઈ. આહા..હા..! તો શું હશે આમાં ? ભાઈ ! આઠ આઠ મહિના સુધી આમ પગ ટીંગાડી રાખીને નહોતા પડ્યા ? ધૂળમાંય સુખ નહોતું. પગ તૂટ્યો તે દિ’ આઠ મહિના આમ (રહ્યા હતા). ધૂળમાંય સુખ નથી. આહા..હા..!

‘તેની અંદરની હાલતનો વિચાર કરવામાં આવે તો તેમાં અપવિત્ર વસ્તુઓ ભરી છે. તેથી તેમાં મમતા-અહંકાર કે રાગ કરવો નકામો છે.’ કામ તારું કાંઈ સરે એવું

નથી, બાપુ ! આહા..હા..! આવો એક ભગવાન તું, તારી વાત કરતા નજરામણું મળે. આહા..! સમજાય છે ? એની પ્રીતિથી વાત સાંભળતા પણ ન્યાલ થાય એવી એ ચીજ (છે). આની માંડી. આ શરીર સારું નથી, હોં ! એ શરીરને દુઃખે દુઃખી હોં! અને શરીરને સુખે સુખી. માળા પણ કેટલી મૂઢતા રગડ... રગડ... રગડ... રગડ (કરવી છે ?) હવે એના ફળ તરીકે વળી પાછા આથી અનંતા ગુણા દુઃખોમાં અવતાર (લેશે). પછી અનંત ગુણા દુઃખોમાં (જાય). એ નરકના દુઃખો ! ભગવાન જાણે ને એ ભોગવે.

એવી ચાર ગતિમાં દુઃખો એણે ભોગવ્યા. ભાન નો મળે, ભાન. વર્તમાન ભાળ્યું ત્યાં થઈ રહ્યું. આને સગવડતા ને મારે નહિ, આને પૈસા ને મારે નહિ, (આને) નીરોગતા કૂદે છે. લોહીથી કૂદે હાંઢડા જેવો ને મારે તો પગ પણ ઊંચો થાતો નથી. (એક મુમુક્ષુ કહેતા), આ બધા નીરોગી, પાપી છે ને આપણે આ નથી તોપણ... આહા..હા..! ઊંઘી દષ્ટિ, હવે કોને સારા કહેવા ? શરીરના પાસડા. ન્યાંથી એકાકર થઈને જાશે નરકમાં, જાશે નિગોદમાં ક્યાંય પાછો માણસનો પત્તો અનંતકાળે નહિ ખાય. શેના વખાણ કરે છે તું ? હેં ?

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- હા. અરે..! હરણિયાને મારીને આમ કૂદે. ગોરો. અમારે ન્યાં છે ને ? ‘ચમારગામ’. હરણને મારીને કૂદીને પડ્યો ને પેલો, પોતાના ઓલા હોય ને ? આ આમ હાથ નાખીને આમ પાટલુનમાં હાથ નાખીને આમ કૂદ્યો. ‘ચમારગામ’ નામ છે, હમણા ‘નબીરપુર’ આપ્યું છે. ‘પાલેજ’ પાસે છે. આહા..હા..! નરકના નમૂના તો અહીંથી દેખાય છે કે નહિ ? નમૂનો લઈને જાય નરકમાં. ધર્મના નમૂના અહીંથી શાંતિ વેદતા મોક્ષમાં ચાલ્યા જાય. એ નમૂનો લઈને જાય છે, અમથો મફત જાય છે કાંઈ ? સમજાણું કાંઈ ? આહા..!

‘અહીં શરીરને મલિન બતાવવાનો આશય-ભેદજ્ઞાન દ્વારા શરીરના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવી,...’ જુદું બતાવવું છે. અશુચિ કરીને દ્વેષ કરવો નથી. એ તો સ્વતંત્ર પદાર્થ જગતની ચીજ છે. રજકણો જગતના અહીં આવીને ખડકાણા, ગોઠવાણા છે. એ કાંઈ આત્માના નથી ને આત્માને કારણે આવ્યા પણ નથી. આત્માને કારણે આવ્યા પણ

નથી. આ એની યોગ્યતાને કારણે આ ક્ષેત્રાંતરે પર્યાય પામીને પરિણમી રહ્યા છે. સમજાણું કાંઈ ? આહા..!

‘પણ શરીર પ્રત્યે દ્વેષ ઉત્પન્ન કરાવવાનો નથી. નિજ પવિત્રપદમાં રુચિ કરાવાવનો છે. શરીર તેના સ્વભાવથી જ અશુચિમય છે તો આ ભગવાનઆત્મા નિજસ્વભાવથી જ શુદ્ધ અને સદા શુચિમય-પવિત્ર ચૈતન્ય પદાર્થ છે. તેથી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ...’ સાચી દષ્ટિ જીવ. પેલી ખોટી દષ્ટિ છે. શરીરે ઠીક તે ઠીક, એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. સાચી દષ્ટિ જીવ – ભગવાનઆત્મા રાગ અને શરીરથી નિરાળો એવી જેની દષ્ટિ છે એવો ધર્મી ‘પોતાના શુદ્ધ આત્માના સન્મુખતા વડે,...’ સ્વભાવની સન્મુખ વડે ‘પોતાના પર્યાયમાં શુચિપણની (પવિત્રતાની) વૃદ્ધિ કરે છે તે અશુચિ ભાવના છે.’ હવે આસ્રવ ભાવના, જુઓ !

૭-આસ્રવ ભાવના

જો યોગનકી ચપલાઈ, તાતૈ હૈ આસ્રવ ભાઈ;

આસ્રવ દુખકાર ઘનેરે, બુધિવંત તિન્હૈં નિરવેરે. ૯.

અન્વયાર્થ :- (ભાઈ) હે ભવ્ય જીવ ! (યોગનકી) યોગની (જો) જે (ચપલાઈ) ચંચળતા છે (તાતૈ) તેનાથી (આસ્રવ) આસ્રવ (હૈ) થાય છે, અને (આસ્રવ) તે આસ્રવ (ઘનેરે) ઘણું (દુખકાર) દુઃખ કરનાર છે; માટે (બુધિવંત) સમજદાર (તિન્હૈં) તેને (નિરવેરે) દૂર કરે.

ભાવાર્થ :- વિકારી શુભાશુભ ભાવરૂપ જે અરૂપી અવસ્થા જીવમાં થાય છે તે ભાવઆસ્રવ છે, અને તે સમયે નવીન કર્મયોગ્ય રજકણોનું સ્વયં-સ્વતઃ આવવું (આત્માની સાથે એકક્ષેત્રમાં આગમન થવું) તે દ્રવ્યાસ્રવ છે. [અને તેમાં જીવના અશુદ્ધ પર્યાય નિમિત્તમાત્ર છે.]

પુણ્ય-પાપ બેય આસ્રવ અને બંધના ભેદ છે.

પુણ્ય :- દયા, દાન, ભક્તિ, પૂજા, વ્રત વગેરે શુભ ભાવ સરાગી જીવને હોય છે તે અરૂપી અશુદ્ધ ભાવ છે; અને તે ભાવ-પુણ્ય છે અને તે સમયે નવીન કર્મયોગ્ય

રજકણોનું સ્વયં-સ્વતઃ આવવું (આત્માની સાથે એકક્ષેત્રમાં આગમન થવું) તે દ્રવ્યપુણ્ય છે. [તેમાં જીવના અશુદ્ધ પર્યાય નિમિત્તમાત્ર છે.]

પાપ :- હિંસા, અસત્ય, ચોરી, ઇત્યાદિ જે અશુભ ભાવ છે તે ભાવ પાપ છે અને તે સમયે કર્મયોગ્ય પુદ્ગલોનું આગમન થવું તે દ્રવ્યપાપ છે. [તેમાં જીવના અશુદ્ધ પર્યાય નિમિત્તમાત્ર છે.]

પરમાર્થથી (ખરેખર-વાસ્તવમાં) પુણ્ય-પાપ (શુભાશુભ ભાવ) આત્માને અહિતકર છે, તથા આત્માની ક્ષણિક અશુદ્ધ અવસ્થા છે. દ્રવ્યપુણ્ય-પાપ તો પર વસ્તુ છે તે કાંઈ આત્માનું હિત-અહિત કરી શકતા નથી. આમ બરાબર નિર્ણય દરેક જ્ઞાની જીવને હોય છે, અને આ પ્રમાણે વિચાર કરી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ સ્વદ્રવ્યના આલંબનના બળથી જેટલા અંશે આસ્ત્રવભાવને દૂર કરે છે તેટલા અંશે તેને વીતરાગતાની વૃદ્ધિ થાય છે, તેને આસ્ત્રવ ભાવના કહેવામાં આવે છે.

જો યોગનકી ચપલાઈ, તાતૈ હૈ આસ્રવ ભાઈ;

આસ્રવ દુખકાર ઘનેરે, બુધિવંત તિન્હૈં નિરવેરે. ૯.

જુઓ ! આ એક વિશેષણ આપ્યું. અન્વયાર્થ :- ‘હે ભવ્ય જીવ ! (યોગનકી ચપલાઈ)...’ આ આત્માના પ્રદેશનું કંપન એ નવા આવરણો આવવાનું કારણ (છે). એમાં જેટલા પ્રમાણમાં કષાયના પરિણામ (થાય); કંપન છે એ તો પરમાણું આવવાનું કારણ અને એ કંપનમાં જેટલા પ્રમાણમાં શુભ-અશુભભાવનો કષાય છે એ નવા આસ્રવનું મૂળ કારણ એ છે, મૂળ કારણ એ છે. કંપન છે એ પરમાણું આવવાનું નિમિત્ત છે અને એમાં જેટલો કષાયભાવ અહીં છે એટલો પરમાણુમાં સ્થિતિ અને રસ પડે છે. સમજાણું કાંઈ ? નાવમાં જેમ છિદ્ર હોય અને પાણી ભરાય એમ આત્મામાં જેટલા પ્રમાણમાં શુભ અને અશુભભાવનો મેલ છિદ્ર પડ્યું એટલા નવા આવરણો આવે છે. સમજાણું ?

‘ચંચળતા છે તેનાથી આસ્રવ થાય છે,...’ આસ્રવ એટલે એક તો પરિણામે પોતે ભાવઆસ્રવ અને નવા રજકણો આવે તે દ્રવ્ય આસ્રવ. સમજાણું કાંઈ ? શુભ અને

અશુભ કષાયના
ભાવ એ
ભાવઆસ્રવ, ભાવ
મલિન આસ્રવ (છે),
એ સ્વરૂપમાં નથી
ને પ્રગટ થયા અને
એને કારણે નવા
રજકણો આવે એમાં
સ્થિતિ, રસાદિ પડે
એ દ્રવ્યઆસ્રવ (છે).
સમજાય છે કાંઈ ?

‘આસ્રવ થાય છે, અને તે આસ્રવ ઘણું દુઃખ કરનાર છે;...’ જુઓ ! એ શુભ અને અશુભભાવ દુઃખના કરનારા છે. બેય. બેય કહ્યું ને ? જુઓને ! શુભ ને અશુભભાવ... ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ, એનાથી વિપરીત પુણ્ય-પાપના ભાવ બેય વિકાર આસ્રવ એ પ્રત્યક્ષ વર્તમાન દુઃખરૂપ છે અને એનું બંધન-રજકણો એ પણ ભવિષ્યમાં દુઃખના જ નિમિત્તો છે. સમજાય છે કાંઈ ? તે ‘માટે (બુદ્ધિવંત) સમજદાર...’ મૂઢને શું કહેવું એમ કહે છે. ભાઈ ! તારો સંસારમાં રખડવાનો આરો લાવવો હોય... સમજાય છે ? અને મોક્ષના વારામાં તારે આવવું હોય (તો એને માટે આ વાત છે). એ શુભ-અશુભભાવ દુઃખદાયક છે. એનાથી રહિત ભગવાન શાંતિનું કારણ છે.

‘માટે સમજદાર તેને દૂર કરે !’ શુભ-અશુભભાવને રોકે, શુભ-અશુભભાવને રોકે. શી રીતે ? પોતાના શુદ્ધ સ્વભાવનો આશ્રય લઈ એ ભાવને રોકે. સમજાણું કાંઈ ? મહાન પદાર્થ પ્રભુ ! સિદ્ધનો પિંડલો પ્રભુ આત્મા, એનો આશ્રય લઈ શુભ-અશુભભાવને રોકે, દુઃખદાયકને રોકે. કહો, સમજાય છે કાંઈ ? એ...! દેવાનુપ્રિયા ! આ શુભભાવ દુઃખનું કારણ કહ્યું, નગ્નપણું-ફગ્નપણું ક્યાં ગયું ? આ તો પહેલું કહ્યું હતું તેની સામે આ (કહ્યું). નગ્ન થઈ જાઓ હવે, શું નગ્ન (થાય) ? નાગા જ છે

બધા, કોણ નથી ? શરીરની અવસ્થા નગ્ન કરે કોણ ? સમજાણું કાંઈ ? ભગવાનઆત્મા એ શુભ-અશુભ લાગણીના લુગડા વિનાનો છે. શુભ અને અશુભ રાગની લાગણી વિનાનો ભગવાન છે. એવા આત્માની દૃષ્ટિ કર અને આવા શુભાશુભભાવને રોક. સમજાણું કાંઈ ? ‘નિરવેરે’ (એટલે) રોકે એમ.

ભાવાર્થ :- ‘વિકારી શુભાશુભ ભાવરૂપ જે અરૂપી અવસ્થા જીવમાં થાય છે...’ તે જીવમાં થાય છે. એ દયા, દાન, વ્રતના શુભભાવ, હિંસા, જૂઠુંના અશુભભાવ એ આત્માની અવસ્થામાં થાય છે. ‘તેને ભાવઆસ્રવ કહે છે,...’ એ ભાવઆસ્રવ ખરા તો એ જ આસ્રવ છે. ‘અને તે સમયે નવીન કર્મયોગ્ય રજકણોનું સ્વયં-સ્વતઃ...’ એની મેળાએ કર્મનું એક ક્ષેત્રમાં આવવું થાય ‘તે દ્રવ્યાસ્ત્રવ છે.’ રજકણો આવે તે. ‘(અને તેમાં જીવના અશુદ્ધ પર્યાય નિમિત્તમાત્ર છે.)’ શુભાશુભ ભાવ (નિમિત્તમાત્ર છે). નવા રજકણોનું એના ઉપાદાન કારણે આવવું અને શુભાશુભ ભાવનું એમાં નિમિત્તપણે થવું. એ શુભાશુભભાવ જ આત્માને દુઃખદાયક છે.

‘પુણ્ય-પાપ બેય આસ્રવ અને બંધના ભેદ છે.’ સમજાણું ? ‘યોગનકી ચપલાઈ’ કીધું ને ? બેયને રોકો. હવે આવી તો ચોખ્ખી વાત આમાં મુકી છે છતાં એ કહે કે, નહિ. એ...ઈ..! એ ‘છ ઢાળા’ના ‘સોનગઢે’ અર્થ કર્યા છે, એમાં નથી, ફલાણું નથી. (એમ કોઈક કહે છે). આ શું કહે છે આ પણ ? ‘બુધિવંત તિન્હેં નિરવેરે, આસ્રવ દુખકાર ઘનેરે, બુધિવંત તિન્હેં નિરવેરે.’ શુભ-અશુભભાવ તો આસ્રવ છે.

મુમુક્ષુ :- પરંપરા...

ઉત્તર :- શેમાં પરંપરા ? ધૂળમાં ? પરંપરા એટલે વર્તમાનમાં નથી પણ ભવિષ્યમાં એને ટાળશે ત્યારે થશે એમ પરંપરા(નો અર્થ છે). સમજાણું કાંઈ ? ઈ એમ કહે છે. પાપના આસ્રવ પરિણામથી પરંપરા ધર્મ થાતા હશે ! આસ્રવ પરિણામ પરંપરા અનર્થનું કારણ છે એમ ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ બાર અનુપ્રેક્ષામાં તો લખ્યું છે. વિકાર, વિકાર તે વિકાર અર્થનું કારણ થાય ? વિકાર અનર્થનું કારણ છે. લ્યો ! સમજાણું કાંઈ ? શુભ-અશુભભાવ બેય અનર્થનું કારણ છે, બંધનું કારણ છે. પુણ્ય ને પાપ બેય. પુણ્ય સોનાની બેડી, પાપ લોઢાની બેડી લખ્યું છે, હોં! એમાં. (સમયસાર) પુણ્ય-પાપ અધિકારમાં (આવે છે ને ?) એમણે લખ્યું છે, આમણેય લખ્યું છે આમાં આણે લખ્યું

છે, હોં! બુધપુરુષોં ને પુણ્ય-પાપ કાર્યોં કો નહીં ક્રિયા. આત્મા કે અનુભવ મેં ચિત્ત લગાયા. ક્યોં ? દેખો ! શાસ્ત્રકારોં ને પાપ કો લોહે કી બેડી, પુણ્ય કો સોને કી બેડી કહા હૈ. આ લખ્યું છે, ભાઈ ! આમાં હોં ! દસમાં શ્લોકમાં છે.

મુમુક્ષુ :- ... ફેર ન પડ્યો ?

ઉત્તર :- શું ફેર પડ્યો ? લોઢાનો ભાવ વધ્યો. અહીં તો કહે છે, ભાઈ ! આ ભગવાનઆત્મા હળવો અને શુદ્ધ ચિદાનંદ મૂર્તિ છે. એમાં જેટલા પ્રમાણમાં શુભ અને અશુભભાવ થાય એ બધા દુઃખદાયક અને વિકારી છે. લાખ વાતની વાત નિશ્ચય એક નિશ્ચય ઉર આનો. આ વિના તારો આરો ત્રણકાળમાં આવવાનો નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

પુણ્ય :- ‘દયા, દાન, ભક્તિ, પૂજા, વ્રત વગેરે શુભભાવ સરાગી જીવને હોય છે તે અરૂપી અશુદ્ધભાવ છે;...’ અવિકારી દશાથી ઊલટી અવસ્થા છે, ‘અને તે ભાવ પુણ્ય છે અને તે સમયે નવીન કર્મયોગ્ય રજકણોનું સ્વયં-સ્વતઃ આવવું (આત્માની સાથે એકક્ષેત્રમાં આગમન થવું) તે દ્રવ્યપુણ્ય છે. (તેમાં જીવના અશુદ્ધ પર્યાય નિમિત્તમાત્ર છે.)’ સ્વતંત્ર બેય ચીજ છે. આત્મા શુભ-અશુભભાવ કરે એ અશુદ્ધ પરિણામ છે, એ આસ્રવભાવ છે. નવા રજકણોને નિમિત્તમાત્ર કહેવાય છે.

આમ ધર્મી જીવ આસ્રવની ભાવના, ચિંતવના વારંવાર કરે અને આત્મા શુદ્ધ સન્મુખનું લક્ષ રાખીને શુદ્ધિ વધારે. કહો, સમજાય છે કાંઈ ? અરે...! જ્યારે હોય ત્યારે એણે છીંડી જ ગોતી છે. છટકવાની છીંડી – અહીંથી થશે, શુભભાવ આવ્યો તો આ છે. હવે શુભભાવ અનંત વાર કર્યો, સાંભળને ! નવમીં ત્રૈવેયકે ગયો શુભ વિના ગયો હશે ? શુક્લલેશ્યા કેવી હતી ! નવમી ત્રૈવેયક અનંત વાર ગયો, અનંત વાર દ્વિગંબર જૈન સાધુ થઈને નવમી ત્રૈવેયક ગયો. સમજાય છે કાંઈ ? શુભભાવ તે પુણ્ય છે, સંવર-બંવર, અંશે (પણ) ધર્મ-બર્મ ત્રણકાળ, ત્રણલોકમાં નથી. ભગવાન વીતરાગ માર્ગમાં એને સંવર કહેતા નથી, શુભભાવને સંવર નહિ. સમજાણું કાંઈ ? એ તો પહેલા અમારે બહુ ચર્ચા ચાલતી. ‘ધ્રાંગધ્રા’માં (અમુક ભાઈઓ) હતા ને ? ક્યાં ગયા ? પેલા નહિ ભાઈ ? શુભભાવ એ સંવર (છે), એ ‘પ્રશ્ન વ્યાકરણ’માં

આવે છે. (સંવત) ૧૯૭૬ની સાલમાં પહેલા ગયા ત્યારે (ચર્યા) ચાલતી હતી. ૧૯૭૬. 'પ્રશ્ન વ્યાકરણ'માં એવો ભાવ આવે છે. શુભભાવ સંવર... શુભભાવ સંવર... શુભભાવ સંવર... ભાઈ ! શુભભાવ સંવર હોય નહિ. સમજાણું કાંઈ ? (એ લોકો) બહુ ચર્યા (કરતા હતા).

(અહીંયા) કહે છે, પાપ :- 'હિંસા, અસત્ય, ચોરી, ઇત્યાદિ જે અશુભભાવ છે તે ભાવ પાપ છે અને તે સમયે કર્મયોગ્ય પુદ્ગલોનું આગમન થવું...' (નવા કર્મમાં આવે છે) 'તે દ્રવ્યપાપ છે.' રજકણ. (તેમાં જીવના...)' ભાવ-પાપ પરિણામ તે નિમિત્ત છે.

'પરમાર્થથી (ખરેખર-વાસ્તવમાં) પુણ્ય-પાપ (શુભાશુભ ભાવ) આત્માને અહિતકર છે,...' લખ્યું છે, દેખોને ! 'આસ્રવ દુઃખકાર ઘનેરે, બુદ્ધિવંત તિન્હેં નિરવેરે.', 'જો યોગનકી ચપલાઈ, તાતૈં હૈ આસ્રવ ભાઈ;' તેથી આસ્રવ છે ભાઈ, એમ કહે છે. સમજાણું ? હે ભાઈ ! એ આસ્રવ છે એમ કહે છે. 'આસ્રવ દુઃખકાર ઘનેરે,...' એ આસ્રવ દુઃખકાર ઘનેરે. શાસ્ત્રમાં બેય દુઃખ પરિણામ, દુઃખનું કારણ કહ્યું. 'બુદ્ધિવંત તિન્હેં નિરવેરે.' સમજુ આત્માના જ્ઞાની એ શુભાશુભ ભાવને અટકાવે છે અને આત્માની સન્મુખ થાય છે, તેને સંવર થાય છે. સમજાણું ?

'તથા આત્માની ક્ષણિક અશુદ્ધ અવસ્થા છે.' શુભ-અશુભભાવ આત્મા ત્રિકાળ આનંદમૂર્તિ એની શુભાશુભ ભાવ અશુદ્ધ અવસ્થા છે. સમજાણું કાંઈ ? 'દ્રવ્ય પુણ્ય-પાપ તો પર વસ્તુ છે તે કાંઈ આત્માનું હિત-અહિત કરી શકતા નથી.' જડ કર્મ કાંઈ હિત-અહિત કરતા નથી. 'આમ બરાબર નિર્ણય દરેક જ્ઞાની જીવને હોય છે, અને આ પ્રમાણે વિચાર કરી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ સ્વદ્રવ્યના આલંબન દ્વારા...' ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ એના અવલંબનના આશ્રયના એકાકાર દ્વારા 'જેટલા અંશે આસ્રવભાવને દૂર કરે છે તેટલા અંશે તેને વીતરાગતાની વૃદ્ધિ થાય છે,...' શુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય. 'તેને આસ્રવ ભાવના કહેવામાં આવે છે.' લ્યો ! સમજાણું કાંઈ ?

આસ્રવ કરવાની ભાવના કરવી ? કે આસ્રવ દૂર કરવાની ભાવના કરવી ? એમ કીધું અહીં. પુણ્ય-પાપના ભાવ 'બુદ્ધિવંત તિન્હેં નિરવેરે, દુઃખકાર ઘનેરે' (છે) માટે.

એમ કીધું. ચૈતન્ય જ્ઞાનાનંદ મૂર્તિ, એને અંતર દષ્ટિમાં લઈને શુભાશુભ ભાવ દુઃખદાયક છે (એને) નિરવેરે-છોડે કે કરે ? ભાવના ભાવે આસ્રવની કે, પુણ્ય હોય તો ઠીક ને પુણ્ય હોય તો આમ ઠીક ને ? સમજ મેં આયા ? મિથ્યાદષ્ટિ એમ માને છે. પુણ્ય આસ્રવ હોય તો ઠીક. જ્ઞાની એને છોડવા માગે છે. આહા..હા...! બે ભાવના થઈ. (હવે) ત્રીજી.

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- ક્યાં ચડાવે ? ધૂળમાં ? ઈ કહે, આત્મા પુણ્ય-પાપના ભાવ રહિત એકાગ્રતા કરે એ ઊંચે ચડે. ઓલો નીચે ઉતરતો જાય. આહા..હા...! નીચે એટલે ચાર ગતિ. આત્માના શુદ્ધ સ્વભાવની ગતિ અંતરમાં એકાગ્ર થાય તેમ ઊંચો ચડતો જાય. પોતાના સ્વભાવથી ખસીને પુણ્ય-પાપમાં આવતો જોય એમ નીચે પડતો જાય. આહા...!

૮-સંવર ભાવના

જિન પુણ્ય-પાપ નહિં કીના, આતમ અનુભવ ચિત દીના;
તિનહી વિધિ આવત રોકે, સંવર લહિ સુખ અવલોકે. ૧૦.

અન્વયાર્થ :- (જિન) જેઓએ (પુણ્ય) શુભ ભાવ અને (પાપ) અશુભ ભાવ (નહિં કીના) કર્યા નથી, અને માત્ર (આતમ) આત્માના (અનુભવ) અનુભવમાં [શુદ્ધ ઉપયોગમાં] (ચિત) જ્ઞાનને (દીના) લગાવ્યું છે (તિનહી) તેઓએ (આવત) આવતાં (વિધિ) કર્મોને (રોકે) રોક્યા છે અને (સંવર લહિ) સંવર પ્રાપ્ત કરીને (સુખ) સુખનો (અવલોકે) સાક્ષાત્કાર કર્યો છે.

ભાવાર્થ :- આસ્રવનું રોકાવું તે સંવર છે. સમ્યગ્દર્શનાદિ વડે મિથ્યાત્વાદિ આસ્રવો રોકાય છે. શુભ ઉપયોગ અને અશુભ ઉપયોગ બન્ને બંધના કારણ છે એમ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ પ્રથમથી જ જાણે છે. જોકે સાધકને નીચલી ભૂમિકામાં શુદ્ધતાની સાથે અલ્પ શુભાશુભ ભાવ હોય છે તોપણ તે બન્નેને બંધનું કારણ માને છે, તેથી

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ સ્વદ્રવ્યના આલંબનવડે જેટલા અંશે શુદ્ધતા કરે છે તેટલા અંશે તેને સંવર થાય છે, અને ક્રમે ક્રમે તે શુદ્ધતા વધારીને પૂર્ણ શુદ્ધતા પ્રાપ્ત કરે છે. સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ પોતે સ્વસન્મુખતાપૂર્વક જે શુદ્ધતા (સંવર) પ્રાપ્ત કરે છે તે સંવર ભાવના છે.

હવે સંવર ભાવના. દેખો ! ‘જિન પુણ્ય-પાપ નહિં કીના, આતમ અનુભવ ચિત દીના;’ લ્યો ! આ તો દેશી હિન્દી ‘દૌલતરામજી’ની છે. ‘દૌલતરામ’ (કૃત) ‘છ ઢાળા’. સાદી દેશી ભાષા છે.

જિન પુણ્ય-પાપ નહિં કીના, આતમ અનુભવ ચિત દીના;

તિનહી વિધિ આવત રોકે, સંવર લહિ સુખ અવલોકે. ૧૦.

કેટલો શબ્દ મૂક્યો છે, જુઓ ! ઓહો..હો..! સાક્ષાત કરે સંવરને—સુખને, એમ. અન્વયાર્થ :- ‘જેઓએ શુભભાવ અને અશુભભાવ કર્યા નથી,...’ દેખો ! જે સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માના શુદ્ધ પવિત્ર દષ્ટિમાં શુભ-અશુભભાવ કરવું છોડી દઈને ‘અને માત્ર આત્માના અનુભવમાં...’ દેખો ! શુભ અને અશુભભાવ બેય બંધનું કારણ છે. આત્માના તરફની દષ્ટિ જ્ઞાન શુદ્ધ ઉપયોગ તે જ મોક્ષનું કારણ છે. ‘જિન પુણ્ય-પાપ નહિં કીના, આતમ અનુભવ ચિત દીના;...’ દેખો ! ઓલા પુણ્ય-પાપ ભાવ આત્મા નહિ. હૈ કિ નહિ ઈસમેં ? ઘણું સમાડ્યું છે. જેણે ભગવાનઆત્મા, એ પુણ્ય-પાપના આસ્રવના પરિણામ રહિત જેણે જાણ્યો, જોયો, માન્યો છે એવા જીવે પુણ્ય-પાપને કરવું છોડી દઈ ને આતમ અનુભવમાં ચિત્ત દીધું છે. આત્માની શુદ્ધ પરિણતિમાં જેણે ચિત્ત દીધું છે. પછી પરિણતિ ઉપયોગ થાય ત્યારે શુદ્ધતા થાય. સમજ મેં આયા ? આ..હા..!

‘જિન પુણ્ય-પાપ નહિં કીના,’ એ યોગની ચપલાઈ સામે આ લીધું. ‘આતમ અનુભવ ચિત દીના;...’ ભગવાનઆત્મા શાંત અનાકૂળ આનંદસ્વરૂપ, એને અનુસરીને અનુભવ કરવો.

અનુભવ રત્ન ચિંતામણિ અનુભવ હૈ રસ કૂપ,

અનુભવ મારગ મોક્ષનો ને અનુભવ મોક્ષ સ્વરૂપ.

અરે..! એ વાત રુચે નહિ અને શુભ-અશુભભાવ રુચે એના નિવેડા-આરા ક્યાંથી આવે ? અહીં તો જન્મ-મરણ રહિત દશા ન થાય એ દશાને દશા જ ગણવામાં આવતી નથી. આહા..હા..! સ્વર્ગ મળે કે નરક મળે કે રાજા થાવ કે રંક થાવ, પાંચ પાંચ લાખના અશ્વ-ઘોડા ‘અમેરીકા’ના થાવ. મોટા અશ્વ ને બળદ થાય છે ને ?

મુમુક્ષુ :- શરતના ઘોડા ?

ઉત્તર :- હા, શરતના ઘોડા મોટા, બળદ પણ મોટા મોટા લાખ લાખ, સવા સવા લાખના (થાય). સમજાય છે ? એ બધા ચાર ગતિના સ્થાન દુઃખરૂપ, દુઃખરૂપ (છે). શુભ-અશુભભાવ કરવાનો ભાવ જેણે છોડ્યો છે અને ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદ ભગવાન, એની જેણે ભાવના કરી છે, એ ભાવના કહો કે અનુભવ કહો કે શુદ્ધ ઉપયોગ કહો, એમાં જેણે પોતાનું ચિત્ત દીધું છે તેણે ‘આવતાં (વિધિ) કર્મોને રોક્યા છે...’ એ કર્મને રોકે છે. દેખો ! શુભ-અશુભભાવ એ કર્મને આવવાનું કારણ છે અને શુભાશુભ ભાવ રહિત આત્માના ભાવની શુદ્ધતાની દશા એ કર્મને રોકવાનું કારણ છે. એમાં છે કે નહિ ?

આત્માના અનુભવમાં ચિત્ત રાખ્યું છે. ઓ..હો..! સમજાણું ? શુદ્ધ સ્વરૂપ પોતાનું નિજ આનંદ મહાન પરમેશ્વરપદ પોતાનું (છે). અરે..! પોતાનું પરમેશ્વરપદ ભૂલી અને પામર પુણ્ય-પાપના પામર પદમાં જેની પ્રીતિ છે એને ચાર ગતિમાં રખડવાના ફળ છે. સમજાણું કાંઈ ? પોતાના પરમેશ્વર પદને સંભારનાર, યાદ કરનાર, એમાં ચિત્ત દેનાર શુભાશુભભાવને કરતો નથી. જેટલા પ્રકારમાં શુદ્ધભાવની પરિણતિ કરે છે એટલા પ્રકારમાં તેને કર્મ આવતા રોકાય જાય છે. તેને ભગવાન સંવર કહે છે, એને ભગવાન સંવર કહે છે. આ તો હિન્દી ભાષા(માં) ‘છ ઢાળા’ ‘દૌલતરામજી’ કૃત છે.

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનીની તો આવી જ વાત હોય.

ઉત્તર :- એવી જ વાત હોય ને, બીજી શું વાત હોય ? આહા..! ‘દૌલતરામજી’ કહતે હૈં તો અપને ઘર કી બાત નહીં કરતે હૈં. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર પરમાત્માએ જે કહ્યું છે (તે) ‘છ ઢાળા’માં (કહે છે) અને હિન્દી ‘છ ઢાળા’, સાદી હિન્દી ભાષા છે, ૮૩ ગાથા છે. સમજાણું ? જુઓને ! સંવરની વ્યાખ્યા છે. પુણ્ય ને પાપ એ સંવર નહિ,

એ આસ્રવ (છે).

મુમુક્ષુ :- શુભજોગ સંવર નહિ ?

ઉત્તર :- ઇ શુભ જોગ પુણ્ય કીધું ને. એ પુણ્ય કીધું હતું. આસ્રવ કીધો ને. પુણ્ય કહો કે શુભ યોગ કહો, પુણ્યભાવ પુણ્ય કહો કે શુભ યોગ કહો બેય એક જ છે. ભાવ પુણ્ય કહો કે શુભ જોગ કહો, ભાવ પાપ કહો કે અશુભ જોગ કહો. દ્રવ્ય પુણ્ય-પાપ એ રજકણ જડની દશા અને ભાવ પાપ-પુણ્ય એ આત્માની અશુદ્ધ દશા, એ વાત માથે આવી ગઈ. અરૂપી અશુદ્ધભાવ. પોતાનું પરમેશ્વરપદ જ હજી ગોઠે નહિ, પોતાનું પરમેશ્વરપદ જે હજી રુચે નહિ, એને પરમેશ્વર પદ પ્રાપ્ત કરવાનું વીર્ય કેમ સ્ફૂરે ? જેને પુણ્ય ને પાપના ભાવ જે પામરભાવ રુચે એને આત્મ પરમેશ્વરપદ કેમ રુચે ?

એથી અહીંયાં ગ્રંથકાર કહે છે ‘દૌલતરામજી’ પંડિત થયા. સમજે ? કે, ‘જિન પુણ્ય-પાપ નહિં કીના, આત્મ અનુભવ ચિત દીના;’ એ આત્મઅનુભવ કોને હશે ? આઠમા-નવમાની વાત હશે આ ? આ તો પહેલેથી વાત કરે છે. સમજાય છે કાંઈ ? ‘તિનહી વિધિ આવત રોકે, સંવર લહિ સુખ અવલોકે.’ દેખો ! ભાષા. એ ધર્મી જીવ પોતાના અત્મામાં, અનુભવમાં ચિત્ત દઈને શુભાશુભ ભાવને રોકે છે. એ ‘સંવર પ્રાપ્ત કરીને સુખનો સાક્ષાત્કાર કર્યો છે.’ સુખને અવલોકે છે. ઇ અતીન્દ્રિય આનંદને જોવે છે. શું કહ્યું ? કે, પુણ્ય-પાપના ભાવ એ દુઃખરૂપ છે. સામે દુઃખકારી કહ્યું હતું ને ? સામે દુઃખકારી કહ્યું હતું ને ? નવમામાં. ‘આસ્રવ દુઃખકાર’. ત્યારે સંવર આનંદને અવલોકે છે અર્થાત્ સંવરમાં આનંદ થાય છે. એને સંવર કહીએ. અતીન્દ્રિય આનંદને (અવલોકે છે). આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ એનું અવલોકન-તેનું સાક્ષાત્કાર થવું એવી દશામાં જે સુખનો આનંદ આવે એ દશાને સંવર કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ ?

બહારમાં એને બીજા કરતા સારો કહે ને તો ખુશી થઈ જાય. આ પુણ્ય-પાપ કરતા ને સ્વર્ગ કરતા તું સારો છે એમાં ખુશી નથી થાતો. ઊં..હું..હું (કરે છે). બીજા કરતા એમ કહે કે, હા હોં, તમે તો બહુ હોંશિયાર હોં, ઓ..હો..! એના કરતા તમે બહુ બુદ્ધિશાળી. (એને એમ થાય કે), બીજા કરતા અધિક તો ઠરાવ્યો. અહીં કહે છે કે, એલા પણ પુણ્ય-પાપના ભાવ અને શરીર કરતા તું જુદો સારો છો. (તો કહે),

ના, ઇ નહિ ભાઈ સાહેબ. જુઓને ભાઈ, બાપ પાસે પૈસા નહોતા, તમે આટલી ઉન્નતથી કર્યા, ભેગા કર્યા, આવું કર્યું, મકાનો કર્યા... સમજ્યા ને ? બાહુબળે કમાણા, બાહુબળે મકાનો કર્યા, બાહુબળે આબરું મેળવી ને હવે ભૂંડાંડીયો વાળીને ચાલ્યા જાવ. મરીને જાવ હવે હેઠે. શેના કર્યા ? ધૂળ કર્યા તે ? ત્યાં એને ખુશી થાય, હા. તમે તો બહુ, ભાઈ ! ઝાડ રોપ્યા છે, આંબા રોપ્યા છે, બાપા ! તમે તો, ઓહો..હો..! એમ કહે. ઇ (એક ભાઈ) કહેતા. ગરાસિયાઓ (બીજા ભાઈને કહેતા), આંબા રોપ્યા છે. એ તો માણસ અમીર માણસ હતા. પણ આ તો લોકો ... તો (એમ કહે), ઓહો..હો..! પૈસા ખર્ચ્યા, આ કર્યું, આ કર્યું, આ કર્યું, આંબા રોપ્યા, બાપા ! આંબા પાકવાના હવે. અરે..! ભગવાન ! ઇ ખુશી થાય. અહીં કહે છે કે, એલા તે આંબા રોપ્યા, આત્માના પવિત્ર ભાવની રુચિ અને દષ્ટિ કર, શુભાશુભ ભાવની રુચિ છોડ. તે આંબા રોપ્યા ત્યાં કેવળજ્ઞાનના કંદના ફળ પાકશે. (તો કહે), ઇ નહિ.. ઇ નહિ.

નિમિત્ત અને શુભ પરિણામ વિના ચાલે એવું તારું તત્ત્વ છે, સાંભળને ! એવો સ્વાધીન ભગવાન, જેની નજરું કરતા વિકારનો નાશ થાય, જેની નજરું કરતા ન્યાલ દશા પ્રગટે, જેની નજરું કરતા પરમાત્મા પોતે છે એમ પ્રતીતમાં આવે. એવો ભગવાનઆત્મા એ તને રુચે નહિ. અહીં સંવર અધિકાર છે, સાક્ષાત્કાર કર, એમ કહે છે. આહા..હા..! સમજાણું કાંઈ ? ભાઈ ! શેઠે બહુ કર્યા હશે. સંવર બહુ કર્યા છે, કહે છે. ભાઈ ! એમ કહે, અત્યાર સુધી સંવર ઘણાં કર્યા. ઇ સંવર ધૂળમાંય સંવર નહોતા. મિથ્યાત્વભાવ હતો ને માનતા કે અમે સંવર કર્યા. એ... ભાઈ ! ઇ ભાઈએ બહુ સામાયિક કરી હતી. આહા..હા..!

ભાઈ ! એકકોર પ્રભુને મુકીને તું વાતું કર. આ પ્રભુ પોતે બિરાજતા હોય અને એના દુશ્મનો હોય એની સાથે તું મેળ કર, એ પ્રભુ શી રીતે પ્રસન્ન થશે ? સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા..! ભગવાન પરમેશ્વર બિરાજે છે ને ! આનંદકંઠવાળું તારું (સ્વરૂપ), એની સામું ન જોઈને એકલા વિકારની સાથે પ્રેમ કરીને પડ્યો, એ પ્રભુ પ્રસન્ન થઈને શી રીતે પ્રગટશે ? સમજાણું કાંઈ ?

અહીં તો ભાષા ભારે મુકી છે ! સુખને અવલોકે. ભાષા જુદી છે, જોયું ? પેલો દુઃખને અવલોકતો. શુભ-અશુભભાવ એ દુઃખને અવલોકતો. એ દુઃખ છે એમ જાણતો

નહોતો પણ દુઃખ ઉપર એની નજરું હતી. અજ્ઞાનીની અનાદિથી શુભ અને અશુભભાવમાં દુઃખમાં નજરું હતી. આ આત્મા દુઃખ અને આસ્રવ વિનાના ચીજ છે એમ જ્યાં નજર કરતાં એ સંવરના ભાવમાં આત્મા આનંદરૂપે અવલોકે અને એની પર્યાયમાં આનંદનું અવલોકનનું વેદન થાય એને ભગવાન સંવર કહે છે. આહા..હા..! કહો, ભાઈ ! સાક્ષાત્કાર કર્યો. સમજાય છે ? ‘સંવર લાડિ સુખ અવલોકે...’ આમાં કાંઈ શબ્દાર્થ નથી. સુખ પ્રાપ્તિ ક્રિયા, બસ ! એટલો જ અર્થ કર્યો છે. સંવર મેં આનંદ કી અનુભૂતી હોતી હૈ, એટલું કહ્યું છે. સંવર મેં આનંદ કી અનુભૂતી. આમાં શું કર્યું છે ? સાક્ષાત્કાર ક્રિયા, ઠીક કર્યું છે. આ પહેલા મુક્યું. સંવર સુખકા સાક્ષાત્કાર ક્રિયા હૈ. આપણે લખ્યું છે. એમાંથી લખ્યું છે, મૂળ એમાંથી બનાવ્યું છે. સમજાણું ?

મુમુક્ષુ :- જોરદાર છે.

ઉત્તર :- જોરદાર છે. એવું સ્વરૂપ જ છે, એમ કહે છે. જે અનંત કાળથી શુભ-અશુભભાવની ભાવના ભાવતા એકલા દુઃખના જ વેદનને એણે જોયું છે. એ શુભ-અશુભભાવની ભાવના છોડી, ચૈતન્ય સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા એની ભાવના કરતા જે સુખનું અવલોકન થતાં વર્તમાન દશામાં પણ સુખ પ્રગટ થતાં એ સુખને અવલોકે એટલે સાક્ષાત્કાર કરે છે. જે સુખ શક્તિમાં પડ્યું હતું... સમજાય છે કાંઈ ? જે સુખ શક્તિમાં હતું એને એકાગ્ર કરીને સાક્ષાત પર્યાયમાં સુખને પ્રગટ કરે છે. તેને સંવર કહેવામાં આવે છે અને એ સંવર મુક્તિનો ઉપાય છે, એમ ભાવના ભાવે છે, લ્યો ! (વિશેષ કહેશે...)

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

